

En kort afhandling om poena anthropologica, eller det straff, som oundwikel...

Öhrlin, Olof P.,

1700-1829 73 H Br.

National Library
of Sweden

F. A. v. W. Fontens förläggning

Sv. Sam.

ÖHRLIN, O.

Real

EKA

En Kort Afhandling

Strik

Om

1000

POENA AN-
THROPOLOGICA,

1700-1829

Eller det

S t r a f f,

Som oundvikteligen tillhyndas

Wänniskan

Af Hennes egen Natur, då Hon syndar;

Swarjämte följer

Kungbrefse

För

Den studerande Ungdomen här i sta-
den, at höra Föreläsningar uti
Hebräiskan och Theologien.

G E D E R H O L M,

Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktryckaren i Storförstens-
dömet Finland, Jacob Merckell,

1 7 5 7.

Höf. Controllören Botwid Wickman

Olof Ohrlin

Imprimatur:
N. v. OELREICH.

Så angelägit det är, at weta, det Människan är skapad af GUD til Hans ära; så nödwändigt är det ock, at erkänna, det Skapels-wärket varit hos GUD frivilligt: in ingen, hwarken in- eller utwärt, nödwändighet, eller torkthet, war, som kunde Honom därtill drifwa. Det dependerade således af Hans egen fria wilja, at skapa, eller intet skapa; Men när Han satte sig före, at skapa, då dependerade det ej af Hans fria wilja, at wid endamålen, af skapelsen, utstakande, antingen gå sig sielfwan aldeles förbi, eller ock sätta kreaturet, som skapas skulle, fram för sig sielfwan, såsom Skaparen: Nej, endamålen af skapelsen, och ordningen dem inmelan, dependerade af Hans wisheit.

Efter nu Skaparen är oändeligen fullkomligare, än kreaturet, och fölgagteligen oändeligen wärdigare, så är det ju högst billigt och rättwist, at Skaparen bör stå främst i ordningen af de endamålen, som med skapelsen påsyftades. Och således blifwer då det förnämsta endamålet

let af Skapelsen GUDs Åra; och, om denna skulle befrämjas af det förnuftiga kreaturet, så borde det ju sättas uti fullkomligt stånd därtill; hwilket är det andra endamålet i ordningen, som är des egen lycksalighet.

Kunde nu GUD, som en rättwis GUD, ej annat än dömma sig sielfwan wärdig, at, genom det frivillige Skapelse, wärket, blifwa känd och årkänd utom sig, af sådana kreatur, som med förstånd och en fri wilja begåfwes skulle, til den endan, at de skulle känna, årkänna och wärdera Honom för den Han är, nämligen den oändeligen fullkomlige Guden, af hwilko alla ting hafwa sin warelse, och dependera, men Han sielf af ingen, så kunde Han ei eller annat, än at med Skapelsen förnämligast sista på sin egen Åra.

Hade nu GUD rätt, som Han wisserligen hade, til at skapa Människan, och meddela henne så många fullkomligheter, som på et Skapadt och endeligt wäsende falla kunde; så hade Han ock rätt, at fordra utaf Människan lydna uti de af Honom förlänkte förmögenheters och gåfwors utöfwande, til det endamålet, som Han med hennes Skapelse förnämligast påsoftade, nämligen, sina egna oändeligen stora fullkomligheters kånande, årkånande, wärderande, ålfående och årande.

Detta war Skaparens Högsta endamål, detta war Hans högsta wilja, hwilken, om den skulle af kreaturet hörsammas; så måste ju de ewiga råmärken imellan sanning och lögn, godt och ondt, såsom moraliska band, med hwilka det skulle til sina skoldighetens och plichters i achttagande emot sin Skapare förbindas, thj lund
göras

göras, uti des natur instrifwas, och läggas såsom en grundwall til des naturliga kunskap om sin Skapare. Denna kunskapen hade lag med sig, lagen förbindelse, och dennas öfwerträdelse straff med sig.

Hade nu GUD rätt, at med lagar förbinda och förplichta det förnuftiga creaturet til lydno; så hade Han ock rätt at pröfwa det samma, om dett wille frivilligt lyda Hans lagar, eller ej: altså woro då en frivillig lydna, eller olydna, de två wilkoren, af hwilka creaturets frivilliga upsåt skulle å daga läggas; uti dessa ligger ämnet, å creaturets sida, antingen til des timeliga och ewiga wälsfärd, eller och til des timeliga och ewiga olycksalighet: ty hade nu GUD rätt til at kröna des lydna med en timelig och ewig sällhet, så hade Han ock rätt, at straffa des olydna med en timelig och ewig olycksalighet.

Utaf Människans fria willja följer då, at GUD både hade rätt at lämna henne sit fria wal wid godt och ondt, samt belöna henne, om hon walde det goda, och straffa henne för det hon walde det onda, då det stod uti hennes frihet, eller förmögenhet, at wälja det goda.

Straff kallas malum passionis ob malum actionis, at lida ondt för det en gjort ondt; efter det gamla ordspråket: den illa gör, han illa far. Straff härflyter antingen af Människans egen natur, eller påläggas det henne af någon annan natur utom henne: detta senare är antingen sådant, at GUD förbehållit sig sielf det at utföra omedelbarligen, eller och sådant, at Han utför det medelbarligen genom Människor, änglar, eller den öfriga naturen.

Då de, hwilka Gud gifwit magt til at bågna och
 flydda de ofskyldiga emot deras förtryckares öfwerwäld,
 öfwerdåd och obarmhärtighet, misbruka sin magt til
 deras förtryck, som de bågna och flydda skulle, då lå-
 ter GUD dem få lida öfwerwäld, öfwerdåd och obarm-
 härtighet igen af andra, dem de ej kunna emotstå: då
 wäld, öfwerdåd och obarmhärtighet hade hunnit sin högd
 hos Israels folck, gafs det uti sin högmodige, öfwer-
 dådige och obarmhärtige fiendes, Affurs, händer, som
 då blef GUDs wredes ris för dem. Under tiden har
 GUD utfört sit straff på Människan genom hunger,
 smittosamma sjukdomar, jordbäfningar, eld, watern,
 luft och jord, dem ingen Människa, ehuru mächtig och
 slug, den än wara monde, kan emotstå. Ibland har
 sådant timat hela folckslag, som förra werlden; ibland,
 wiså städer och sammangaddningar hos dem, som So-
 doma och Somorra, Core, Dathan och Abiram med
 deras wote; ibland, enskilt personer med bespinnerliga
 sjukdomar, som de Phillisteers förstar, Jerobeam, Miriam,
 Gehasi och Usia.

Så har GUD ock hemsokt wiså sonder med wiså
 straff, som Dawids högmod med pestilens; Gehasi gt-
 rughet med en ständig spetelsko; Core upror med en
 försträckelig undergång, då jorden honom upslukade;
 Eli flathet, uti GUDs-tienstens wederbörliga handhaf-
 wande, med et hastigt och olyckligt dödsfall; Sauls
 skromteri och olodna med sådan försträckelse uti samwe-
 tet, rådwillo och förwirring, at han ånteligen mördade
 sig sielf: När GUD straffar Människan, så griper han
 intet alltd straxt til det högsta, utan sticker merendels
 först små plågor, med hwilka Han warnar henne, och
 med

med stort tofämmod fördrager de onda, till dess de up-
 fylt sit syndamått: då uprycker Han dem med roten.
 Se här om et märckeligt exempel på de Cananeer och
 Egyptier. De tillo plågor, hos de senare, woro wäl de
 tänbaraste warnings grader, som gifwas kunde; men
 som deras härskande synder, wäld och förtryck emot de
 menlösa, ej kunde därigenom hämmas, måste Pharaos
 omsider med all sin här uti röda hafwet förgås.

Om uti Nya Testamentet gifwes någon pœna ty-
 pica, eller et sådant slags straff, som det under gamla
 testamentet, hwilket skulle förebilda något tillkommande
 straff under nya testamentet: såsom då Hagar drefs ut
 ifrån Abrahams familie och sin arfs rätt, för det hon
 förhåfde sig emot sin Fru och förachtade löftsens Son
 Isaac, som wore förebilder til Christum och nya Testa-
 mentens Församling, och at detta straffet skulle wara
 en förebild til det straffet, som Judarne för deras otro,
 olydno och föracht skull, emot Christum och Hans För-
 samling, undergå måste, då de utkastades ifrån GUDS
 Församling uti Nya Testamentet, hwarem kan läsas uti
 Joh. Hinr. Lochervits lärda Disputation de pœnis
 typicis, under D. Mich. Christian Rusmeijers præsidio
 uti Greiffswall den 4. Oct. 1722., skal bliwa et nojt
 ämne, som wid et annat tilfälle kan utredas.

Beträffande pœna anthropologica, eller det straff,
 som tillkyndas Måaniskian af hennes egen natur, då
 hon syndar, så är detta straffet oundwikeligt för henne,
 medelst den nära föreningen, som är imellan hennes själ
 och kropp.

Denna föreningen är grunden därtill, at siäl och kropp ej kunna undwika at taga del af hwars annars lidande: Det är aldeles omöjligt för kroppen at må wäl, då des siäl qwäljes, ängstas, plågas och oroas, äfwen så förstöres och siälens ro och lugn af des kropps smärtosamma lidande: som siälen reter sin kropp och denna äter sin siäl, til at synda, så blifwer ock den ena den andras plåga och straff, då synden är begången: emedan ingendera af dem kan undwika en smärtosam känning utaf den bedröfliga och ängsliga påföljd af synden, hwar till den ena den andra upretat.

Detta straffet kan betrachtas dels i henseende till siälen, dels ock i henseende till kroppen.

De ewiga rämärken imellan sanning och osanning, godt och ondt, äro de moraliska stränckorna, innom hwilka människan inneslutes, och moraliter förbindes til fullgörande af sin dyra plicht och skyldighet emot GUD, sin nästa och sig sielf: och at Människan ei skulle eftersätta dessa sina skyldigheter, har GUD satt hennes eget samwete til en stadig wäktare, som skulle, om hon antingen försummade dem, eller ock upfäteligen gjorde emot dem, påmintna henne, och grufweligen plåga, qwälja och oroa siälen; utaf denna siälens plåga och oro har kroppen så starck, håstig och oundwärlig känning, at des hälsa och sundhet ofta förderfwas och aldeles i grund förstöres.

Och detta siälens straff är det första, som Människan är utsatt före, hwilket hon ei så lätt kan öfwerwinna; wil hon intet här af ändra och bättre sig, utan arbetar alt ständigt på, at förwärra sig och sönderslita de moraliska banden, medelst hwilka hon uti sit synda
lopp

lopp kunde hindras, då står GUD henne med förhårdelse uti willjan, och med blindhet uti desj urstillnings krafft, at hon blifwer utan GUD uti sina tankar.

Men det stier ej straxt, ej eller så lätt, at en blifwer utan GUD uti sina tankar, utan hos dem, som hafte den oloclan, at de fät en elak upfostran af Föräldrar och Informatorer, eller ock af gudlöst sällskap insupit gudlösa principier, förän de uphunnit sina mogna år; då de deremot, som fät sunda principier i sin ungdom, och någon stadga uti dem, hafwa sedan måst, uti hela 30 a 40 åren, med största flit och möda, arbeta på, at förqwäfsja hos sig de fattade sunda begrepen, för än de kunnat afsläda sig dem, och med dem all upmärksam känsl om GUD, samt all öfwertygelse om deras emot GUD dyra pligt och skyldighet.

Det är wäl intet, säger jag, så lätt för sådana, at blifwa utan GUD uti sina tankar; dock är det möjligt: ty möjligt är det, som offta stier, at en människa fattar en syndig begärelse til en ting; möjligt är det, at hon blifwer af den samina så intagen, at hon därwid fäst all sin reflexion; möjligt är det, at hon til at få orubbad behålla sina ålskade lustar, sätter uppå dem et så högt wärde, at hon räknar alt det för godt, som til detta hennes syndiga och kåra nöje kan något bidra, och håller deremot alla de principier och sanningar, som förbituda hindra och oroa henne uti sina syndiga och ålskade nödens fräcka

fräcka utöfning, för lögner, falska och skadeliga; möjligt är det, at hon kan med syndiga nöjen öfwerhoppa sig, inföfwa och försöffa så sit samwete, at det ej kan få tid, at wederbörligen göra sin skoldighet; möjligt är det, at hon med tiden skaffar sig därutt en wana och hårdhet; möjligt är det, at hon genom den förwärfwade wanan och hårdheten förbåller sanningen, då hon därom af sit samwete under tiden påminnes, utt lögn, så at sanningen måste hos henne änteligen förswinna; möjligt är det, at hon fattar en sådan affky för sanningen, såsom den der oroar henne uti sina älskade luitars tygelrta lopp, at hon ej mera gitter höra, eller se densamma med öwälduga ögon; Möjligt är det, at hon genom wanan får en naturlig färdighet, at hålla sanningen för lögn, godt för ondt, och så twärt om; möjligt är det, at wanan kan warda hos henne til andra naturen; möjligt är det änteligen ock, at GUD för en sådan hennes arghet skull straffar henne med öfwergifwande uti et wrängt sinne, så at hon warder fäsfängelig (odugelig til at rätteligen urställa sanning ifrån lögn, och godt ifrån ondt) uti sina tankar (förnuffis slut) och des oförnufftiga hjerta warder mörckt, derföre, at hon intet achtat hafwa GUD uti årkänslö: at alt sådant är möjligt, är ju klart däraf, at det wärligen wedersfarlis Hedningarna, derföre, at de förbållit sanningen uti orättfärdighet, och med alla krafter arbetat på, at sönderstilla de moraliska banden, och utplåna hos sig öfwertygelsen om sin pligt och skyldighet emot GUD, sin Nästa och sig sielfwa.

Och

och detta är et af de straffen, som GUD har sig sielf förbehållit at utföra. Detta är ock det svåraste straffet, som kan gifwas här i werlden: ty som Läkarna hålla siukdomen för aldrasvärast och farligast då, när den siuke hwarken wet, tror, eller begriper, at han är sjuk, och derföre förkastar och begabbar alla botesmedel: så är det ock med den, som sönderslitit de moraliska banden: Han håller all plicht och skyldighet emot GUD och nästan för et narreri och blott mundwader, tror sig et vara förbunden til något, utan det allenast, som synes befordra hans eget närwarande interese; uti sådana sina tanckar håller han sig för den wisa ste, fast än han är en däre worden.

Såsom nu själen har sit oundwikeltiga första straff af sin egen natur, då hon misbrukar sina af Skaparen förlånte förmögenheter och gåfwor; så har ock kroppen, då des förmögenheter och förmoner misbrutas, sit naturliga straff.

Ibland de förmögenheter och förmoner som kroppen äger, äro affecterne ej de minsta, hwilka när de rätteligen brukas, göra den samma nytta uti den lilla werlden, människans kropp, som regn, storm och öwader uti den stora werlden; men när de oisdtigt släppas lösa, och misbrukas, äro de grusweltgare än det grymmaste wildiur: ty då det rasar allenast emot andra, rasa desse äfwen emot sig sielfwa, och förtära sin egen kropp, til hwars conserverande de af Skaparen äfwen äro förlånte.

Grunden til affecternas rörelse hos Människan är
 B 2 den

den kärleken hon har till sig sielf. Denne, så widå han är naturlig och rätteligen brukas till det af Skaparen påsyftade endamålet, är både loflig och nyttig; men när han begynner at anse allting utom sig för intet, och deremot sit eget allena för allstans wärdigt, förwandlas den samme till et skändeligt högmod, som upfräter sig sielft, med bitterhet, wrede och afwundsjuka, så ofta den ei kan sielf få anses för den största och så största delen.

Ottidiga affekter sätta blodet och wätskorna i kroppen uti en förfaselig rörelse, hwilken så utbänder ådror och trycker senor, at de såttas uti en wäldsam darrning, hwarigenom de mista småningom sin spänstighet (elasticitas) så at därpå följer med tiden slag. Det är ju ei så oårhördt, at en håstigt wrede satt blodet hos mången uti så stor alteration, at han genast får slag och dödt därpå.

Såsom nu högmodet, eller den förderfwade egenkärleken, är hufwudorsaken till alla synder, hor, mord, störläfnad, tiufwert, falskt witne, hädelse, girighet, låtja, fylleri och fräsheri m. m. så har både själen, uti hwilken högmodet har sit säte, och kroppen, genom hwilken dessa synder utöfwas, hwardera för sig sielf, och af sig sielf, ja och den ena af den andra, sit eget naturliga och oundwikeliga straff.

At boreri och störläfnad förswaga kroppen, förwårka hälsan, fördunkla förståndet och förorsaka farliga, ja under tiden och obotliga sjukdomar, kunna de bäst med egen skada intaga, som derföre legat i Cur och
slapas

läsas nu med en skröplig och usel kropp, sin själ till en ständig ångslan och oro.

Mord och hädelse, tufsweri och falskt witne hafwa så wäl, som alla andra synder, naturligen i följe med sig et ondt och frätande samwet, hwilket är et grufweligt straff både för kropp och själ: Cain hade et qwäljande samwet, som öfswertigade honom, at han förwårckat sit lif därmed, at han kommit sin broder om lifwet. För Gud och et ondt samwete gies ingen undanföckel! Om tufsweri och falskt witne kan läsas, det, som är rätt försträckeligt, uti Zach. 5: 4.

Strugbet har ock sit naturliga straff med sig, äfwen för kroppen: ty utom det, at den giruge intet unnar sin egen kropp något godt, så har han ock sömlösa nätter och mycket annan otidig oro, samt tråldom, som förderfwar hans hälsa, så at han får omfider en swag och siutlig kropp.

Lätjan har samma wärkan på bloden uti den lätta kroppen, som stillaständet på watnet, at det bortstämnes, rutnar och stinker.

At fyllerte stämmer bort hälsan och kroppen, lärer wäl ingen neka, utan den, som utaf kärlet därill är worden så blud, at han hwarken will, eller kan, se de deraf för hans kropp skadeliga påföljder, för än det är försent: starka och bettiga drycker borttorra lifsandarna uti hjernan och uti maagen de wärskorna, som hjälpa till at förddösa maten (liquores gastricos), upfylla och röra bloden så häftigt, at ådrorna wäld-

samt expanderas, hwarigenom deras elasticité förloras, så at wåtskorna uti kroppen sedan ej kunna behörigt drifwas omkring, utan stadna af på något dess ställe, hwaraf kännes gicht uti leder och lemmar, hwilken ömsar namnet efter den lemman hon intagit: när hon märkes uti fötten, kallas hon podagra, uti knån gonagra, uti händren chiragra, o. s. w. Att starla och heitiga drycker göra wisa män galna, är en bekant sanning. Att de förderfwa appetiten til mat, är tydeligit däraf, at de både borttorcta de wåtskorna uti magen, som tjena til matens smältning, som utom dem ej kan gå för sig, utan stadnar twärt af, och beröfwa magen dess spånstighet, så at han hwarcken fordrar någon mat, ei eller, om han får någon, kan han smältan. Här af måste ju maten komma osmält uti bloden, hwaraf följa sedan obstructioner uti ådrorna, och deraf symptomata, paroxysmer och convulsioner. Swad stada kroppen har af brännewins misbruk därom witna ännu många brännewins skuggor med darrande händer och lemmar, samt swulna ben.

Fråseri har samma stadeliga och swära påföljder med sig, som fylleri, om ej swårare. Då hwar ny rått upväcker en ny appetit, öfwerlastas magen med mera, än han hinner at smälta; Här af blir då en rå chylus, och däraf en förderfwad blod, som gör en krämpug kropp: Och som det är swårare, at drifwa ut genom vias Secretorias de solide, än de fluide, particlarna, så blir ju saken klar, at fråseri har swårare påföljder med sig, än fylleri. Doch achtar sig för dem bäg.

bägge hwar och en, som är mon om, at undwika de plågor och straff, som en krämpug kropp har med sig.

Om människorne drefwes af en måttelig egen kärlek, äro måtteligt, drucko tarfweligt, och arbetade trägnare, samt säfwo tidigare, så skulle de wisserliga lefwa längre och må bättre både til kropp och själ: ty då undwiko de ej allenast de naturliga straff, som misbruk har med sig, utan ock andre straff, hwilka GUD i kraft af sin rättwisa hemsöker dem med.

* * *

Sedan som Hans Kongl. Maj:t., uppå R. E.
sens Höglofl. Ständers underdåniga tilstyr-
kande, i nåder tåckts förordna mig til at hålla
offentliga föreläsningar i Hebraiskan och Theo-
logien, för Den sig här i Staden wid private con-
ditioner uppehållande, studerande, Ungdomen, så
har jag, til Den sammas underrättelse, härmed
welat gifwa tillkänna, at jag ärnar, wil Gud, of-
fenteligen därmed göra en början uti Hebraiskan,
floctan 5 efter middagen den 16 Maji, nästkommande,
och fortsara dermed sedan alla Mån, Tis, Tors,
och Fre. dagar, uti Kongl. Wetenskaps Acade-
miens rum i Riddarhuset.

Enskilt ärnar jag läsa controversias Theo-
logias récentiores, Repetitionem Theolog. Benzeli
och et Collegium Criticum in loca difficiliora Bibli.
Stockholm den 15 Aprill 1757.

Olof Öhrlin, Th. B.

